

Psykologprofesjonen og dens omgivelser

Professor BJØRN CHRISTIANSEN

Universitetet i Bergen

Overskriften henspiller på titelen på en monografi forfattet av Bergljot Baklien — utgitt som nr. 6, 1976, i NAVF's utredningsinstituttts skriftserie «Utredninger om forskning og høyere utdanning». Monografien er en noe omarbeidet utgave av Bakliens hovedoppgave i sosiologi fra 1971. Den faller i to deler — en teoretisk, hvor psykologprofesjonens etableringsprosess blir nærmere beskrevet og drøftet, og en empirisk, hvor det blir gjort rede for resultatene av en landsomfattende Gallupundersøkelse om folks holdninger til psykologer og endel psykologiske spørsmål, og av en undersøkelse med samme siktemål blant noen utvalgte mindre studentgrupper i Oslo. Undertegnede har tidligere gitt en nokså detaljert beskrivelse av hovedresultatene i den landsomfattende survey-undersøkelse.*) Herværende artikkel vil bli konsentrert om monografiens første del — om utviklingen av psykologprofesjonen i Norge.

Bakliens utgangspunkt er den amerikanske sosiolog Wilensky's teori om stadiene i de forskjellige profesjoners fremvekst og utvikling. Profesjonaliseringsprosessen blir antatt å følge et bestemt mønster:

1. Visse oppgaver blir heltidsbeskjeftigelse, vi får et yrke.
2. Opplæring. Det etableres skoler og utdanning som forberedt for disse oppgavene, først elementære, siden mer omfattende og videregående på universitetsnivå.
3. De som har tatt utdannelsen og som innehar yrket, går sammen om å danne en forening, en profesjonsorganisasjon.
4. Organisasjonen får sitt arbeidsområde lovmessig anerkjent og beskyttet.
5. Organisasjonen vedtar en etisk kodeks der service-idealet kommer til uttrykk. Denne inneholder regler for å eliminere ukvalifiserte og for å beskytte klienten.

*) T.N.P.F. 1974,3—16.

Baklien hevder at Wilensky's faseteori ikke er dekkende for de fleste profesjoners utvikling i Norge, og at den spesielt ikke er dekkende for psykologprofesjonens fremvekst. Psykologprofesjonens utvikling, blir det hevdet, faller på mange måter utenfor Wilensky's skjema. Utviklingen antas å ha foregått slik:

- 1) Psykologi var en betegnelse på et undervisningsfag i Norge lenge før vi fikk noen yrkesvirksomhet med samme navn.
- 2) Psykologiens etablering som universitetsfag i 30-årene var det første som skjedde i psykologiens profesjonaliseringsprosess.
- 3) Opprettelsen av Norsk Psykologforening i april 1934 fant sted lenge før det eksisterte noe psykologyrke, lenge før man kunne snakke om noen egentlig yrkesgruppe av psykologer, og før det eksisterte noen egentlig psykologutdanning.
- 4) Psykologforeningens statutter åpnet adgang for å velge inn lærere, leger og ingeniører som har gjort verdifullt arbeid på det psykologiske område, og gjennom slike innvalgte medlemmer søkte psykologene å trekke inn andre, veletablerte profesjoner og gjøre dem «medansvarlig» i den profesjonelle virksomhet, og i profesjonaliseringsprosessen.
- 5) Utgangspunktet for prosessen var et skolefag som etterhvert fikk fotfeste ved universitetet. Den grenen innen psykologi som her stod sterkest var eksperimental-psykologien. De som følte en eller annen tilknytning til dette faget dannet så en forening. Og alt dette foregikk før det eksisterte noe som kan kalles et psykologyrke.
- 6) Utdanningskategorien, en liten gruppe mennesker med det til felles at de hadde tatt en universitetseksamen i psykologi, befant seg ved universitetet side om side med andre utdanningskategorier, noe som førte til sammenligninger med disse og skapte et ønske om en materiell og prestisjemessig belønning på linje med den som kom de andre til del. Dette førte i neste omgang til ønske om å skape et psykologyrke og en psykologprofesjon.

For psykologene eksisterte det ingen klientgruppe som kunne øve press i retning av en profesjonaliseringsprosess. Heller ikke fra offentlige myndigheters side forelå det noen klar oppfatning av hva psykologi var for noe eller hva psykologer kunne brukes til. Heller ikke for den saks skyld, hva de hadde å tilby av tjenester.

Stilt overfor denne situasjon måtte psykologene selv skape en forestilling om at det eksisterte et stort og udekket behov, og en måte å gjøre dette på var å arbeide for etableringen av et nytt fagstudium ved siden av magistergraden, og parallelt med dette, forsøke å overbevise potensielle arbeidsgivere — spesielt offentlige myndigheter — om at de hadde behov for nettopp slike ytelser som psykologutdannede

personer kunne tilby. Det eksisterte ingen konkrete stillinger som kunne fylles, og etableringen av lov om psykologeksamen av 1948 var mer begrunnet med eksamenønsker blant en stor gruppe studenter enn med et samfunnsmessig behov for fagutdannede psykologer.

Bakliens hovedpåstand er i korthet at den psykologiske profesjonaliseringsprosess ble initiert ikke av en vrkesgruppe, men av en utdanningskategori. I bestrebelsene på å vinne anerkjennelse ble test- og målingspsykologien — utvalgs- og klassifiseringsoppgavene — spesielt fremhevet, fordi disse oppgaver var lettest å popularisere og lettest å oppfatte blant folk flest. Blant psykologene selv var det eksperimentalpsykologien som stod i forgrunnen — inntil den kliniske psykologi — i begynnelsen av 50-årene, ble den gren som fikk høyest status og som psykologene etter hvert kom til å identifisere seg mest med. En viktig faktor blir altså antatt å være utdanningsgruppens propaganda for eksistensen av behov for psykologiske tjenester, og parallelt med dette — gruppens iver og vellykkede fremstøt for å utvirke en omlegging av psykologutdannelsen.

Baklien oppsummerer sine synspunkter på etablerings- og profesjonaliseringsprosessen på følgende måte:

«Utgangspunktet var at psykologene eksisterte side om side med andre utdanningskategorier ved universitetet. Presset fra disse andre gruppene skapte hos psykologene et ganske naturlig ønske om tilsvarende materiell og prestisjemessig belønning. For å oppnå dette måtte de gjøre samfunnet klar over det behov som eksisterte, kanskje til dels skape et slikt behov der hvor det ikke fantes. Misforholdet mellom alt snakket om det store behovet for psykologer, og psykologistudentenes pessimistiske syn på arbeidsmulighetene illustrerer glimrende at det ikke var noen klientgruppe av mer eller mindre spesifikk karakter som «ønsket» seg psykologer.

Drivkraften i profesjonaliseringsprosessen var derimot utdanningskategorien, som ønsket å skape et yrke for derigjennom å oppnå den materielle og prestisjemessige belønning de mente å ha krav på. Dessuten gir myndighetene inntrykk av å ha vært en usedvanlig sterk støttespiller i denne kampen . . . Når de var så lette å samarbeide med ved etableringen av psykologi som fag og innføring av embetseksamen i psykologi, er det neppe fordi de har hatt noen sterke interesser av en slik profesjonalisering. Det virker heller som de offentlige myndigheter var svært lette å manipulere fordi de hadde så helt minimal kjennskap til emnet.» (pp. 36-37).

Gir Bakliens analyse et korrekt bilde av psykologiens profesjonaliseringsprosess i Norge? Personlig tror jeg hennes analyse er feilaktig på svært mange punkter. I noen grad tror jeg Wilensky's fase-teori — med enkelte modifikasjoner — kanskje gir et mer dekkende bilde av den faktiske utvikling.

Det som først og fremst slår en ved lesning av Bakliens avhandling er det store antall feil og unøyaktigheter i fremstillingen av psykologiens historie og den tilsynelatende totale mangel på kjennskap til hvordan den norske utvikling på mange måter avspeiler

idéer, impulser og forbilder utenfra — utenfra både landets og fagets grenser. Det er dypt beklagelig at en offentlig institusjon som NAVF's utredningsinstitutt — som nettopp ønsker å fremtre som en institusjon med analyse av akademiske yrker som spesialer, har gitt støtte til en publikasjon som på mange punkter ikke oppfyller de mest elementære krav til grundighet og fordypelse.

I stedet for å gi meg i kast med en imøtegåelse av Bakliens mange uholdbare påstander, vil jeg i det følgende heller trekke frem noen av de hovedmomenter jeg selv anser som særlig vesentlige i psykologiens utvikling i Norge. Jeg vil begrense meg til en omtale av følgende områder: Etableringen av psykologi som undervisningsfag, som erfaringsvitenskap, og som yrke med rådgivning og behandling som siktemål. Jeg vil også kommentere utdanningsspørsmålet og etableringen av Norsk Psykologforening.

Psykologi som undervisningsfag.

Det er vanskelig å tidfeste nøyaktig når psykologi ble innført som undervisningsfag ved de nordiske universiteter. Formodentligvis skjedde det omkring 1750. Vi vet at det på denne tid f.eks. ved Uppsala universitet ble gitt forelesninger i psykologi, og at Uppsala-professoren Wallerius i 1755 publiserte et arbeid med titelen «Psychologia empirica». Hans psykologiforelesninger inngikk, etter det vi vet, i forelesningsserier på 1 1/2 års varighet.

Psykologi ble innført som undervisningsfag ved Det Kongelige Fredriks universitet i Kristiania helt fra starten i 1813. Den første lærebok med psykologi på titelbladet som ble trykt i Norge, var M. J. Monrads: «Psychologie. Grundrids til Bruk ved Forelæsninger.» Den utkom første gang i 1850. Boken kom senere i flere opplag. 5te opplag så sent som i 1892

Lærerskolene var det første skoleslag utenfor universitetet som begynte å gi undervisning i psykologi. I 1853 utkom en lærebok — oversatt fra tysk — til bruk ved lærerskolene (C. H. Zeller: «Kortfattet Sjælelære grundet på Skriften og Erfaringen»). I 1857 utkom en dansk lærebok (F. Nielsen: «Sjæle og Tankelære») som også ble benyttet i Norge. I 1860 kom den første lærebok i psykologi for bruk ved lærerskolene som var skrevet i Norge (E. F. B. Horn: «Kort omrids av Sjælelæren»).

Anathon Aall utgav i 1911 en liten bok med titelen «Psykologiens historie i Norge». Den første bidragsyter til psykologien som her nevnes er Ludvig Holberg. Dernest blir Niels Treschow viet en meget bred og positiv omtale. Bokens tredje kapittel har titelen: «Undervisningen i psykologi i den første tid ved Kristiania Universitetet». Selv om Aall ikke leverer psykologiforeleserne megen ære når det gjelder tenker-individualitet, og sterkt understreker deres spekulative ensidig-

het og kvelende holdning overfor alle spirer til empirisk, naturvitenskapelig tenkning, blir det dog pekt på at psykologiforelesninger jevnlig ble avholdt til universitetets studenter.

Aall utgav en lærebok i psykologi i 1926, og en lærebok i sosialpsykologi i 1938. Den siste bl.a. basert på forelesninger i 1924/25 ved Columbia universitetet i New York. Schjelderups innføringsbok i psykologi fra 1927 er imidlertid den som uten sammenligning har fått størst utbredelse i Norge og som i høy grad har kommet til å bestemme hva akademisk psykologi står for.

Psykologi som erfaringsvitenskap.

Psykologien hadde sitt gjennombrudd som eksperimentell vitenskap i Leipzig i slutten av 1870 årene. Herfra spredte laboratoriepsykologien seg utover verden med en nesten eksplosiv kraft. Etableringsårene for endel kjente psykologiske laboratorier viser dette: Göttingen (1881), John Hopkins (1883), Roma (1885), Berlin (1886), Kazan (1886), København (1886), Pennsylvania (1888), München (1889), Toronto (1889), Sorbonne (1889), Harvard (1890), Cambridge (1897), London (1897). Fra slutten av 80-årene ble det omtrent hvert år opprettet to eller flere nye psykologiske laboratorier.

Det psykologiske institutt som ble opprettet i Oslo i 1909 kommer derfor meget langt ut i leksen, og det er ingen grunn til å se på den norske innsats på feltet som særlig fremtidsrettet. København universitets psykologiske laboratorium ble opprettet i 1894 og det psykologiske laboratorium ved Uppsala universitetet i 1902. Når det norske storting i 1909 bevilget midler til opprettelse av et eget psykologisk institutt var det altså først og fremst snakk om å komme med i en utvikling som for lengst hadde slått rot ved nesten alle utenlandske høyere læresteder.

Det er forøvrig viktig å være oppmerksom på at det forut for opprettelsen av Psykologisk institutt i Oslo var blitt publisert flere vitenskapelige arbeider innenfor psykologi av norske forfattere, og at denne forskningsvirksomhet for en stor del ikke hadde noen tilknytning til vårt eget universitet. Det kan i denne forbindelse henvises til Thorkelsens avhandling fra 1885 om «Eksperimentelle undersøkelser av tidssansen» (et arbeid som ble påbegynt i Leipzig under veiledning av Wundt), Løchens arbeid fra 1886 om «Spørsmål vedkommende de afasiske sygdomme. En psykologisk avhandling» (også Løchen med studiebesøk hos Wundt bak seg, samt et lengre studieopphold hos Müller i Göttingen), Halvorsens innføringsbok på norsk om Wundts vitenskapsfilosofi i 1891, Loofts arbeid om psykiske utviklingshemninger hos barn i 1892. Aars sansepsykologiske studier og hans «Veiledning til psykologien» i 1898, Vogts avledbarhet og tilvennings-

studier fra 1899 (også Vogt med studier hos Wundt i Leipzig bak seg, men også hos Kraepelin i Heidelberg og hos Lehman i København), og sist men ikke minst, Aalls studier over romsansen og over hukommelse i årene 1900—08 utført ved laboratoriene i Berlin, Halle og Leipzig.

Man kan neppe si at Psykologisk institutt førte til noen oppblomstring av eksperimental-psykologisk forskning, men instituttet manifesterer allikevel en milepel i psykologiens etableringsprosess. Det faktum at man fikk et universitetsinstitutt før man fikk den første faste lærestilling i faget, påkaller dessuten en viss oppmerksomhet. Bakgrunnen er nok her å finne i at psykologi i 1909 i Norge innenfor universitetet først og fremst ble sett på som en ren akademisk disiplin. Det ble faktisk fra enkelte hevdet at undervisning i anvendt psykologi ikke hadde noen naturlig plass ved et universitet. På den annen side ble det i årene som fulgte fra filosofisk hold reist sterke krav om at eksperimental-psykologien måtte få sine egne lærestoler — slik at de filosofiske ene og alene kunne beskjeftige seg med det fag de var opprettet for.

Når Schjelderup i 1927 fikk omgjort sitt professorat fra filosofi til psykologi og psykologien fikk sin egen lærestol i Oslo, var dette påny en heller sen utvikling i internasjonalt perspektiv. Pennsylvania universitetet fikk sitt første psykologiprofessorat i 1888, og allerede ved århundreskiftet var det et meget stort antall psykologiprofessorater ved amerikanske universiteter. Københavns universitet fikk sitt første psykologiprofessorat i 1910 (Lehman) og Universitetet i Lund sitt første professorat i psykologi i 1912 (Herrlin). Før Schjelderup trådte inn på arenaen i norsk psykologi, hadde det imidlertid vært et par universitetsstipendiater i faget. Den første var Vogt som i 1901 ble tilsatt som universitetsstipendiat i psykologi og psykiatri. Derneft fulgte Grønner-Hegge fra 1918 som stipendiat i filosofi og eksperimentell psykologi.

Arbeidspsykologiens frembrudd.

Arbeidspsykologiens og psykoteknikkens gjennombruddsår blir gjerne fastsatt til Parsons innsats i Boston i 1908, mens dens historie forløper går flere tusen år tilbake i tiden, til utviklingen av psykologiske prøver for personelluttak i det gamle kinesiske keiserrike. Ludvig Holberg har forøvrig gjort seg fortjent til en plass i psykologiens historie ved sin etterlysning av prøver som kan hjelpe den enkelte til å finne den stilling hvor han har de beste forutsetninger for å realisere seg selv.

De nye psykotekniske prøver var for en stor del produkter av virksomheten ved de psykologiske laboratorier som var blitt opprettet

omkring århundreskiftet. Ved Københavns universitetets psykologiske laboratorium ble det f.eks. i tiden omkring første verdenskrig lagt stor vekt på utviklingen av slike prøver. Når det gjelder vårt eget psykologiske institutt, synes virksomheten på feltet ikke å ha vært påfallende stor.

Bestyrerstillingen ved den psykotekniske avdeling som ble startet ved Oslo fag og forskole i Oslo i 1925 var på mange måter den første offentlige psykologstilling som ble opprettet i Norge. I 1932 ble avdelingen overført til Oslo kommune og fikk navnet Oslo arbeidskontorers psykologiske institutt. Staben bestod av bare av to personer, men grunnlaget var lagt for utviklingen av en spesifikk psykologisk yrkesutøvelse.

Først i 1942 ble det annet psykotekniske institutt opprettet i Vestfold. Kort tid etter siste verdenskrig ble flere nye institutter opprettet og det ble fremlagt planer for en meget betydelig opptrapping av virksomheten på området.

Et sentralt poeng når det gjelder utviklingen av arbeidspsykologien i Norge er at den i store trekk følger i danske fotspor. I 1923 ble det i København opprettet en psykoteknisk avdeling i tilknytning til det sentrale arbeidsanvisningskontor, en avdeling som i 1929 ble utskilt som en selvstendig institusjon betegnet Københavns kommuners psykotekniske institutt. I 1934 fulgte så en tilsvarende etablering i Randers, og i 1942 i Odense. Spesielt tidlig ute kan man vanskelig si at psykoteknikken var i Norge, sammenlignet med andre land.

Et poeng som det er grunn til å understreke er at det første psykotekniske institutt i Norge ble opprettet før det var etablert noen psykologutdanning ved universitetet.

Den kliniske psykologis fremvekst.

Allerede kort tid etter opprettelsen av Gaustad Asyl i 1856 ble psykiatri tilbudt som et frivillig undervisningsfag til de medisinske studenter. Først i 1908 ble undervisningen gjort obligatorisk. I 1915 ble det første psykiatriprofessorat besatt, og året etter skjedde opprettelsen av Psykiatrisk institutt.

Ragnar Vogt, som ble den første psykiatriprofessor i Norge, hadde, som tidligere nevnt, en ganske omfattende eksperimental-psykologisk utdannelse bak seg. Hans faglige orientering var utpreget teoretisk, med en oppsiktsvekkende intellektuell åpenhet for dynamisk psykologi og for psykoanalytiske synspunkter. Han hadde da han ble utnevnt som professor allerede i flere år undervist i psykiatri, og allerede i 1905 utgitt en liten lærebok i faget. Freud refererer til ham i *Gesammelte Schriften*, Bd. IV («Zur Geschichte der psychoanalytischen

Bewegung») p. 440: «R. Vogt, Kristiania, hat bereits 1907 die Psychoanalyse in seinem «Psychiatriens Grundtræk» gewürdigt, so dass das erste Lehrbuch der Psychiatrie, welches von der Psychoanalyse Kenntnis nahm, ein in norwegischen Sprache geschriebens war».

Vogts forhold til psykoanalysen var preget av sterk ambivalens: En kritisk grunnholdning til dens praktiske anvendelse parret med stor åpenhet for dens teoretiske bidrag. I hans lærebok fra 1923 om «Medicinsk psykologi og psykiatri» utgjør innføringen i psykologi langt over halvparten av det totale sidetall. Han bemerker selv i forordet at psykologien har fått den bredeste plass siden det er psykologien som utgjør fundamentet for all psykoterapi og annen psykoteknikk, og siden den spesielle psykiatri fremdeles står på uferdige og vaklende føtter. Han peker på at hans egen psykologiske grunnholdning har nær tilknytning til James, Kraepelin, Binet og Freud. Beskrivelsen av den freudske psykoanalyse blir dessuten gitt et eget kapittel i boken.

Det kan neppe herske tvil om at Vogts opptatthet av Freuds teorier kom til å få en vesentlig betydning for utviklingen av norsk psykologi. Det må samtidig understrekes at Vogts interesser på feltet mer var filosofiske og teoretiske enn praktisk-tekniske i sitt standpunkt. Den som i særlig grad kom til å omsette Vogts teoretiske interesser i praktisk psykoanalytisk forskningsarbeid, innenfor en akademisk ramme, var Harald Schjelderup. Nettopp fordi Vogt så på psykoterapi som anvendt psykologi, og nettopp fordi han i sin orientering var så forankret i academia, ble det her skapt en slags begynnende offisiell medisinsk aksept for spesialutdannede psykologers inntog på det terapeutiske virkefelt.

Den første norske lege som engasjerte seg i fulltids psykoanalytisk praksis var Johannes Irgens Strømme. Strømme, f. 1876, tok medisinsk embetseksamen i 1901, og virket deretter som kommunelege og distriktslege i Nord-Norge frem til 1912. Etter en tid på Valen sykehus, studerte han i 1913—14 ved Bleuler's klinikk i Zürich. Etter hjemkomsten ble han konstituert som direktør og overlege ved Dale sykehus, inntil han i 1916 slo seg ned som privatpraktiserende psykoanalytiker i Oslo. Allerede i 1913 publiserte Strømme et par mindre arbeider, et om «Astma og angstnevrose» — sterkt influert av psykoanalytisk tenkning, og et om «Sindsygdrom og Freuds lære. Et skissemæssig bidrag til spørsmålet om psykosernes symptomatologi og genese». I 1917 publiserte han i Tidsskrift for Den norske Lægeforening et par foredrag han hadde holdt ved Dale sykehus i 1915 om «Die Psychoanalyse und ihre Technik», og en artikkel om «Den Freudske og den Jungske psykoanalyse». Begge arbeider ble sterkt imøtegått av Vogt, og også ved senere anledninger var Vogt

rask til å gripe til pennen hver gang Strømme skriftlig gav tilkjenne sine psykoanalytiske tanker i medisinske fora.

Grunnen til at jeg nevner Strømme såpass inngående er fordi jeg tror at han gjennom sine mange bøker (den første: «Nervøsitet. Fra sjælens lønnkammer» ble utgitt i 1925), og sine mange artikler og inserater — både i 20 årene og i 30 årene — kom til å bli svært godt kjent blant almenheten. Formodentligvis bedre kjent i vide kretser enn både Vogt og Schjelderup og en rekke andre universitetslærere. Til tross for Strømmes markante innflytelse — som psykolog og psyko-terapeut — er hans navn ikke å finne hverken i Emil Østlyngens «Merkeår i psykologiens historie i Norge» (1951), eller i Åse Gruda skard's «Psykologi og psykologer i Norge» (1959).

Strømme må i tiden fra 1914 og utover ha hatt et større antall pasienter i psykologisk behandling enn noen annen norsk lege eller psykolog. Hva Strømme dernest gjorde, og som skapte de riktig store bølger og bekymringer var at han begynte å utdanne elever som selv startet egen praksis, elever som fra universitetshold ble ansett ikke å oppfylle de mest elementære krav hverken til akademisk grunnutdanning eller til videregående utdanning — bortsett fra at de var funnet skikket til virksomheten av dr. Strømme. Når en av disse elever dernest kastet seg inn i en psykoanalytisk debatt i Lægeforeningens tidsskrift og derpå publiserte en liten trykksak om «Livets gåte — grunnlaget for en videnskapelig psykologi» (1932) — var det duket for konflikt med det psykiatrisk/psykologiske Establishment.

Ovennevnte gir forklaring på Schjelderups bemerkning i et tilsvarende svar til professor Holst i Lægeforeningens tidsskrift for 1932 (etter at Holst hadde insinuert at analyse kunne ha skadelige virkninger): «I ingen av de to tilfeller er det på grunnlag av det foreliggende materiale mulighet for å avgjøre om behandlingen virkelig har skadet pasienten, og i *ingen av tilfellene er analysen foretatt av et medlem av den internasjonale psykoanalytikerforening*» (p. 1478). Det gir også bakgrunn for Vogts uttalelse i et foredrag i Medisinsk selskap 28/9-32, hvor han etter å ha sitert Freuds advarsel mot ville analytikere, poengterte at: «Jeg ønsker spesielt å betone at jeg ikke akter å drøfte den lære som forkynnes av doktor Strømme, uaktet han vel for kollegers bevissthet står som den mest kjente representant for psykoanalysen hertilands; hans oppfatning står i virkeligheten på vesentlige punkter for hans egen regning og er den Freudske psykoanalyse *uvedkommende*.»

Som et skarpt motstykke til omtalen av Strømme, peker Vogt på at det for øyeblikket kun er 3 fullt ut anerkjente psykoanalytikere i landet, en lege og to ikke-leger. Hans etterfølgende foredrag gir så en meget positiv og velvillig omtale av psykoanalysen som teoretisk

system, og en sterk understrekning av Freuds enorme betydning både for den alminnelige psykologi og for psykiatrien.

Hva som er kjernen i ovennevnte er at psykoterapeutisk praksis i Norge i tyveårene og i begynnelsen av tredveårene kom til å bli sett på som en anerkjent beskjeftigelse for utdannede psykologer.

Overlege Dahlstrøm gir en slags allmenn karakteristikk av situasjonen i en artikkel i Tidsskrift for Den norske lægeforening for 1932, når han skriver om legers holdning til den psykoanalytiske behandling: «Betegnende er det vel at de fleste psykoanalytikere er ikke-medisinere, enkelte er psykologer, andre teologer, men også studenter og offiserer skal tjene godt på geskjeften. En øvet psykolog som forestår og vil samarbeide med en læge, kan utvilsomt gjøre nytte med sin behandling, det er vel det standpunkt den norske læge har til striden.» (p.81).

For oversiktens skyld må det tilføyes at det fra midten av tredveårene ble skapt en ny situasjon gjennom Reich's provokatoriske og menighetsdannende inntreden på den psykoanalytiske arena. Samtidig som Stømmes elever- og elevers elever begynte å gjøre seg gjeldende, ble det også omkring Reich etablert en terapeutisk skole. Overlege Haakon Sæthre, en av psykolog-analytikernes sterkeste forsvarer i begynnelsen av tredveårene, skriver i Lægeforeningens tidsskrift for 1938, bl.a.: «Det har i de senere år vært en betenkelig tendens til utglidninger innenfor den hjemlige psykoanalytiker verden. Ettersom patientstrømmen er blitt større, har man ikke vært så nøye med hvem analytikerne har latt patientene viderehenvise — ikke vært så nøyeregnende med om vedkommende hadde sine utdanningspapirer i orden. En skjønnlitterær forfatter blir ikke faglig «kvalifisert» fordi om han selv er analysert hos dr. Reich! I det hele er det Reich-æraen som viser de mange betenkelige nye signaler.» (p. 160).

Også Vogt, som tidligere hadde inntatt en positiv holdning til psykologers behandlingsvirksomhet, ble etterhvert mer og mer skremt av utviklingen og ble talsmann for at man måtte søke å begrense den psykoanalytiske virksomhet ved tillegg til kvakssalverlovgivningen og den øvrige lovgivning. Dette standpunkt fikk tilslutning — og resulterte i en Kgl. res. av 15/7-38 om begrensninger i adgangen for hvem-somhelst (også leger) til å benytte psykoanalytiske undersøkelses- og behandlingsmetoder. En autorisasjon fra Sosialdepartementet skulle heretter kreves. Definisjonen av psykoanalytiske metoder skulle i tvilstilfelle avgjøres av universitetets medisinske fakultet.

Selv om antallet impliserte var få, og «skvulpene» stort sett begrenset til Oslo-området, var «bølgene» tilstrekkelig store til å aktivisere landets myndigheter på høyere nivå. For de universitetsutdannede psykologer førte myndighetenes engasjement mer til en statusmessig gevinst enn til et nederlag. Men det lå samtidig i

kortene at den eksisterende psykologutdanning ikke var adekvat, og at psykologiens plass innen universitetet hadde umyndiggjørende konsekvenser.

Psykologutdanningen tar til.

Gjennom lov av 1921 ble magistergraden innført ved Universitetet i Oslo, og i reglementet av samme år nevnes psykologi som ett av de mulige hovedfag til graden. Det er vel grunn til å tro at det var eksperimentalpsykologien man særlig hadde i tankene.

Først syv år senere i 1928, etter at Schjelderup hadde fått omgjort sitt professorat, ble de nødvendige forskrifter for magistergraden i psykologi vedtatt — og de to første psykologmagistre uteksaminert fra Universitetet. Ingen av dem kan betegnes som eksperimentalpsykologisk orienterte. Dette gjelder også for de andre magistre som ble uteksaminert i de etterfølgende år. Magistergradens teoretiskvitenskapelige siktepunkt og psykologistudentenes og også de ferdige psykologers praktisk/kliniske interesser førte naturlig til en viss ubalanse i systemet. De unge psykologistudenter i 20 og 30 årene forventet å kunne skaffe seg praktiske arbeid som psykologer og deres forventninger var bygget på kjennskap til psykoteknikkens gjennombrudd her hjemme, på kjennskap til psykologers psykoterapeutiske praksis, på skolepsykologiens fremvekst og på child guidance bevegelsens raske utvikling i Amerika og dens spredning til andre land. Den tradisjonelle magistergrad var lite egnet til å forberede for disse nye arbeidsoppgaver.

Allerede i begynnelsen av 40-årene, under krigstiden, ble de første planer lagt for en ny psykologutdannelse, en utdannelse som skulle være mer praktisk rettet enn den eksisterende magistergrad. Planene ble ført videre umiddelbart etter krigen. I 1946 avgav en komité nedsatt ved Universitetet i Oslo en innstilling om saken. I 1947 ble forslag til lov om ny eksamen i psykologi lagt frem for Stortinget. Loven ble behandlet i vårsesjonen 1948 og den nye lov iverksatt fra 21/5-1948. Det ble samtidig bestemt at den nye psykologeksamen skulle tas opp til revisjon etter en 5 årsperiode, og da i første rekke med sikte på en ytterligere utvidelse av studiet.

I forarbeidene til loven av 1948 er det åpenbart at det er to offentlige etater som er særlig interessert i å få loven realisert — nemlig Arbeidsdirektoratet og Forsvarets overkommando. Begrunnelsen er nokså klar: Nettopp innenfor forsvaret og innenfor arbeidsformidlingen forelå store utbyggingsplaner rett etter krigen hvor psykologiske metoder og innsikt ble sett på som særdeles viktige. Det var her snakk om personalbehov som vanskelig kunne dekkes gjennom andre utdanningsveier enn gjennom en ny praktisk orientert psykologisk universitetsutdanning.

Neppe noen hadde regnet med at tilstrømmingen til psykologstudiet skulle bli så stor som den faktisk ble like etter krigen. Man var klar over at behovet for fagutdannede psykologer ville øke, men det var samtidig en viss engstelse for at kandidatproduksjonen kunne bli større enn det arbeidsmarkedet kunne absorbere. Kanskje særlig hos yngre studenter gjorde engstelsen seg gjeldende.

Det store flertall av studentene som påbegynte psykologutdannelsen etter krigen var tiltrukket av praktisk-klinisk arbeid og ikke av en teoretisk og vitenskapelig karriere. Statusmessig raget den psykolog-utdannede analytiker og terapeut blant de aller fleste langt over eksperimental-psykologen, arbeids- og militærpsykologen. Kanskje ikke så merkelig sett på bakgrunn av den eneste psykologprofessors faglige profil.

Det er viktig å merke seg at psykologutdanningen i Norge har fulgt i kjølevannet av danske utdanningsformer. Den danske magistergrad i psykologi går tilbake til 1919. Allerede i 1944 ble det ved Københavns universitetet iverksatt en midlertidig cand.psyk.-utdanning, en utdanning som senere er blitt etterfulgt av en ordinær kandidat-eksamen i psykologi. I motsetning til i Norge var det særlig skolevesenet i Danmark som øvet press i retning av et nytt praktisk orientert psykologstudium.

Også i USA ble det mange steder umiddelbart etter krigen satt igang klinisk-psykologiske utdanningsprogrammer. Selv om utviklingen i Norge hadde paralleller i andre land, fikk allikevel fremveksten av den praktisk/kliniske psykologi ved Universitetet i Oslo større dominans. Dette skyldtes til dels at eksperimental-psykologien i Oslo både i 30 og 40 årene ikke oppnådde den posisjon og den soliditet og produktivitet som den kunne vise til ved mange universiteter. Det bør også bemerkes at den praktisk/kliniske psykologi som kom til å prege psykologstudiet i Oslo hadde en sterkere teoretisk enn praktisk forankring. Nettopp fordi utdannelsen tok sikte på yrkesutøvelse, og man ikke hadde de nødvendige fasiliteter til å gi praktisk ferdighetsopplæring, ble kravet om videre skoling, besindighet og forsiktighet spesielt fremtredende. At dette virket tilbake på profesjonaliseringsbestrebelsene kan det vanskelig herske tvil om.

Etableringen av Norsk Psykologforening.

Norsk Psykologforening ble stiftet i 1934. Dette er ikke spesielt tidlig sett i lys av American Psychological Assosiation ble startet allerede i 1892, men det er tidlig sett på bakgrunn av at Dansk psykologforening først kom i gang i 1947 og at Svensk psykologförbund først ble etablert i 1948.

Foreningen ble stiftet gjennom innbydelse til medlemskap. Innbydelsen gjaldt tre kategorier av personer: 1) Personer som hadde

avlagt universitetsutdanning i psykologi (i.e. psykologi-magistre), 2) personer som, uansett utdanningsbakgrunn, ble ansett å ha ydet vesentlige faglige og vitenskapelige bidrag til psykologien, og 3) personer som, uansett utdanningsbakgrunn, var blitt godkjent som medlemmer av Den internasjonale psykoanalytikerforening. Kategori 2 var den tallmessig største (og også den aldersmessig eldste) og omfattet noen få fler enn kategori 1 og 3 tilsammen. De to siste grupper omfattet hver faktisk bare 5 personer. Samlet var det altså snakk om en foreningsdannelse bestående av ca. 20 personer. Blant disse var det personer som hadde sin utdanningsbakgrunn innen pedagogikk, medisin, filologi, teologi og realfag.

Allerede på første møte ble det nedsatt en innstillingskomité for opptak av nye medlemmer. Dette resulterte imidlertid ikke i noe stort medlemstilsig i de nærmeste år. Foreningen var og kom til å være en forholdsvis eksklusiv forening.

På det tidspunkt foreningen ble stiftet var det flere personer som var heltidsbeskjeftiget med psykologisk behandling, men som ikke kom med på medlemslisten. Foreningen var ingen organisasjon for amatørpsykologer — og spesielt ikke for de elementært utdannede analytikere i Strømms vennekrets.

Foreningen kan vanskelig sies å ha hatt som sitt primære formål å sikre psykologimagistrene status gjennom organisasjonsfelleskap med andre utdanningskategorier. Det ligger nærmere å se på foreningen som et initiativ til beskyttelse og distansering fra «ville» analytikere og uutdannede yrkesutøvere på det psykologiske arbeidsfelt. Sett på denne bakgrunn kan foreningsdannelsen sies å representere de første bestrebelsler på å etablere en slags lisensiering av norske psykologer.

Loven om godkjenning av psykologer m.v. som ble vedtatt i 1973 kan med andre ord sees på som en videreføring og som en slutten på det arbeid som ble påbegynt 40 år tidligere.

Det er viktig å konstatere at loven av 1973 ikke åpner for en automatisk godkjenning av magistere i psykologi. Dette antyder kanskje at det allerede ved stiftelsesåret for Norsk Psykologforening var andre interesser enn psykologmagistrenes statusjakt som var det sentrale, og at det også var andre prosesser i virksomhet enn de som gikk ut på å utveksle faglige erfaringer. Psykologiens profesjonaliseringsprosess i Norge har på mange måter blitt båret frem av krefter utenfor psykologenes egne rekker selv om Norsk psykologforening utvilsomt har betydd en god del oppgjennom årene med henblikk på å aksentuere de etablerte psykologers felles interesser.

Konklusjon.

Utgangspunktet for artikkelen var å forsøke å presentere et alternativt syn på psykologiens profesjonaliseringsprosess til det som er lagt frem i Bakliens avhandling. Følgende stadier peker seg ut:

1. Psykologien som undervisningsfag går tilbake til igangsettelsen av vårt første universitet. Fra universitetet spredte psykologundervisningen seg først til lærerskolene, og deretter til en rekke andre skoler.
2. Psykologiens etablering som laboratorievitenskap i Tyskland tiltrakk seg snart oppmerksomhet og flere norske forskere gav bidrag til den nye vitenskapelige retning. Etter en stund fikk eksperimentell-psykologien også innpass på vårt eget universitet. Opprettelsen av Psykologisk institutt i 1909 er et merkeår i denne forbindelse. Noen stillingsmessig ekspansjon gav instituttet ikke opphav til og flere av dem som gjennom instituttet fikk egen forskningserfaring måtte reise til utlandet for å fortsette sitt arbeid.
3. Psykoanalysens fremvekst i Tyskland ble tidlig registrert i Norge. Psykoanalytiske synsmåter ble tidlig innarbeidet i psykiatriske forelesninger og lærebøker, og senere hen også i psykologiske. Den psykoanalytiske behandlingsmetode ble definert som anvendt psykologi. Den første analytiker tok til å virke i 1914. Etter hvert vokste tallet på analytikere, og kravet om formell utdanning, opplæring, kontroll og godkjenning begynte å gjøre seg gjeldende. Det første trinn i utviklingen var den eksklusive status som i slutten av 20-årene ble søkt knyttet til medlemskap i den internasjonale psykoanalytikerforening.
4. Også testpsykologens fremvekst i utlandet ble tidlig registrert i Norge. Binet—Simons prøver ble tatt i bruk i norsk oversettelse kort etter at de ble utgitt i Paris, — 1908 skalaen året etter og 1911 skalaen samme år. Den amerikanske Alpha-test ble utprøvd i Norge i begynnelsen av 20-årene. Adekvate teststandardiseringer lot vente noe på seg. Dog ikke lenger enn at vi i 1931 fikk den første norske standardiserte individualtest (Lofthus), og i 1933, den første norske standardiserte gruppetest (Pedersen). For begge testers vedkommende var det snakk om et standardiseringsarbeide som hadde pågått over flere år. I forbindelse med testutviklingen bør også nevnes utprøvingen av Rorscach-metoden allerede i slutten av 20-årene.
5. Psykoteknikken var det praktiske arbeidsfelt som først bød på stillinger med arbeidsoppgaver som var klart definert som psykologiske og hvor den psykologiske fagutdanning var den eneste relevante. Det tok nokså lang tid, hvis vi sammenligner med

mange andre land, før psykologien vant innpass i den offentlige sektor. En viktig begivenhet var opprettelsen i 1925 av «Psyko-teknisk institutt» ved Oslo Fag- og Forskoler. Bestyrerstillingen ved instituttet kan betegnes som landets første stilling for praktisk psykologisk yrkesutøvelse.

6. Psykologiens etablering som hovedfag ved universitetet i 1928 fant sted på et heller sent tidspunkt — sammenlignet med f.eks. Danmark. Det samme gjelder opprettelsen av det første psykologi-professorat, hvor det forøvrig hos oss var snakk om en omgjøring og ikke om en nyetablering. De første psykologimagistre synes praktisk talt alle mer orientert mot praktisk/klinisk arbeid enn mot en teoretisk/vitenskapelig løpebane. Selv om magistergradstudiet inneholdt eksperimental-kurs og metodeundervisning, er det meget som tyder på at det i begrenset grad belønnet og ansporet til eksperimentelle psykologiske studier. På den annen side gav studiet heller ingen spesiell yrkesmessig kompetanse. Misforholdet mellom utbredte studieønsker og magistergradsstudiets rammebetingelser, førte til at det i begynnelsen av førtiårene ble luftet tanker om en ny universitetseksamen i psykologi. Den nye eksamen ble iverksatt i slutten av førtiårene, og videre utbygd i de to etterfølgende tiår.
7. Opprettelsen av Norsk Psykologforening i 1934 fant sted 9 år etter opprettelsen av den første psykotekniker-stilling, og 6 år etter uteksamineringen av de første magistre med psykologi som hovedfag. Disse to omstendigheter kan ikke alene forklare den relativt tidligere foreningsdannelse. Mest nærliggende er å anta at de nye psykologmagistre på grunn av deres interesse for praktisk yrkesutøvelse, kanskje særlig innenfor det kliniske område, kom til å se på foreningsetableringen både som en beskyttelse og som et redskap til å trekke grenselinjer mellom profesjonell og ikke-profesjonell psykologi.
8. Psykologiforeningens stiftelse var mer et symptom enn en start på profesjonaliseringsprosessen. Selve prosessens opphav er sannsynligvis først og fremst å finne i det psykologisk teknologiske gjennombrudd som fant sted før århundreskiftet, og i det forhold at det i Norge hverken var utviklet et sterkt somatisk-psykiatrisk eller eksperimental-psykologisk establishment — slik at de nye tanker hadde lett for å finne grobunn innen utdanningssystemet. På den annen side førte utdanningssystemets ressursmessige svakheter til indre spenninger. De nye arbeidsmetoders relative uprøvetthet i den praktiske hverdag, førte på sin side til at fagetikk og ansvarsproblematikk fikk en fremtredende stilling, noe som igjen virket tilbake på og forsterket profesjonaliseringsprosessen.

Psykologiprofesjonens utvikling i Norge har ikke i et og alt fulgt Wilensky's skjema. Det var mer forventninger om beskjeftigelse enn faktisk beskjeftigelse, som gav støtet til psykologyrket. Og det var mer magistergradstudiet som en elementærutdanning, enn som en universitetsutdanning for yrkesutøving som kom til å prege utviklingen. De nye metoder og den nye teknologi, sett i sammenheng med en sterk nasjonal økonomisk vekst, utgjorde det dynamiske grunnlag.

Herværende artikkel er ikke ment som et systematisk bidrag til psykologiens historie. Artikkelen pretenderer ikke stort mer enn å gi et alternativ til Bakliens historiske fremstilling. Det er lett å korrigere en rekke av hennes historiske data. Dette er blitt gjort og det er også blitt forsøkt å tolke tilgjengelige data i et bredere perspektiv.

Det er beklagelig at Baklien ikke har gitt seg tid til å trenge dypere inn i det materiale som foreligger, og at hun ikke har søkt informasjon hos psykologer som har stått sentralt i fagets utvikling.

Psykologiens profesjonaliseringsprosess har funnet sted over en meget kort tidsperiode. Sosiologiske studier over denne prosess må hilses med glede og takknemlighet. Det er fortjenstfullt av NAVT's Utredningsinstitutt vier psykologprofesjonen oppmerksomhet, men det diskrediterer instituttets vitenskapelige status at det utgir en publikasjon som ikke oppfyller sentrale minstemål.